

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Investigating Pre-school Teachers' Opinions about Inclusive Education Applications

Mustafa KALE* Ayperi DİKİCİ SİĞİRTMAÇ** İmray NUR***

Burcu Sultan ABBAK****

Öz

Okul öncesi dönemde çocukların gelişimi ve yaratıcılık potansiyellerinin en üst seviyeye ulaşmasında eğitim ortamlarının önemli bir rolü bulunmaktadır. Kaynaştırma hizmetinin verildiği ortamlarda çocukların gereksinimleri ve ilgileri doğrultusunda yapılacak uyarlamalar ise başarılı bir kaynaştırma eğitimine temel oluşturmaktadır. Bu araştırmada, kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü okul öncesi sınıflarda, yeni okul öncesi eğitim programına bağlı olarak oluşturulan öğrenme ortamları hakkında öğretmen görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmaya sınıflarında özel gereksinimli öğrencisi bulunan 9 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırma da veriler yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenler sınıfların fiziki alanının yeni programdaki öğrenme merkezlerini düzenlemek için yeterli olmadığını, kaynaştırma eğitimi öncesinde herhangi bir hazırlık yapmadıklarını ve bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlamakta kendilerini yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda yer alan etkinlik planı içerisindeki uyarlama bölümü hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları da öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaynaştırma eğitimi, erken çocukluk eğitimi, eğitim ortamı

Abstract

Educational environments have a great impact on pre-school children's development and their creativity potentials. Within the environments where inclusive education is offered, adaptations that would be done in accordance with children's needs and interests is the basis for successful inclusive education. In this study, the major aim is to investigate teachers' opinions about educational environments where inclusive education is given and that were structured depending on new pre-school education program. 9 pre-school teachers who have special needs participated in the study. Data were collected through semi-structured interviews. Results showed that teachers perceive the physical conditions of the classrooms in order to design the learning centers mentioned in the new program as insufficient. They also stated that they do not do any preparations prior to inclusive education and they reported being incompetent to prepare education plans. Teachers were also appeared not to have adequate knowledge about the adaptation part within the activity plan of 2013 pre-school education program.

Key Words: Inclusive Education, Early Childhood Education, Education Environment

Giriş

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimi olan çocukların sosyal yaşama katılmaları ve tüm gelişim alanlarını etkilemesi boyutuyla önemli rol oynamaktadır (Brown, Odom, ve Conroy, 2001; Cross, 2004). Özellikle sosyalleşme açısından akranlarıyla beraber eğitime katılmaları, hem akran grubuna hem de kaynaştırma eğitimine devam eden çocuklar için olumlu katkılar sağlamaktadır (Diamond ve Hestenes 1994; Okagaki, Diamond, Kontos ve Hestenes, 1998). Schwartz, Odom ve Sandall (1999), kaynaştırma programlarının özel eğitime gereksinim duyan çocuklar için değil gerçekten kaynaştırma için yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Okul, öğretmen, okul yöneticileri, özel gereksinimi olan ve olmayan çocuklar ve aileleri gibi öğeler; tüm çocukların olumlu kazanımlar edindiği başarılı kaynaştırma uygulamalarını etkilemektedir (Batu, 2010; Koçyiğit, 2015).

*Öğretim Görevlisi, Çağ Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, mustafakale@gmail.com

** Doçent Dr., Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi

*** Öğretim Görevlisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Meslek Yüksekokulu

**** Öğretim Görevlisi, Çukurova Üniversitesi Adana Meslek Yüksekokulu

Okul öncesi eğitimde başarılı kaynaştırma uygulamaları, fiziksel ortamlarının değiştirilmesini, etkili yöntem ve stratejilerin kullanılmasını, bireysel eğitim programlarının (BEP) uygulanmasını, öğretimin uyarlanmasını ve tüm çocuklar için eşit öğrenme fırsatlarının sağlanmasını gerektirmektedir (Balley, McWilliam, Buysse ve Wesley, 1998; Bricker, 2000; Soodak vd. 2002; Sucuoğlu, 2004). Ülkemizde, 2013 yılında güncellenen Okul Öncesi Eğitim Programı (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013b) 'nda da öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli çocukları dikkate alarak uygun uyarlamaları yapması beklenmekte ve konuyla ilgili gerekli açıklamalara yer verilmektedir. Programda ayrıca günlük eğitim akışları doğrultusunda hazırlanan etkinlik planlarına, sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan öğretmenler için uyarlama bölümü eklenmiştir.

Kaynaştırma hizmeti sağlanan okul öncesi eğitim ortamlarında deneyimler, etkinlikler ve rutinler sırasında mümkün olduğunca tüm çocukların öğrenmeleri için fırsatlar sağlanmalıdır. Çocukları bireysel olarak destekleyebilmek için materyallerin, çevrenin, etkileşimlerin, öğretim yöntemlerinin değiştirilmesi ya da düzenlenmesi demek olan uyarlama, başarılı kaynaştırma uygulamalarında önemli bir unsurdur (Cross, 2004; Cross, Traub, Hutter-Pishgahi ve Shelton, 2004). Bu düzenlemelerden hangisinin ya da hangilerinin yapılacağına sınıftaki çocukların gereksinimleri dikkate alınarak karar verilmelidir (Kargın, 2014). Tufan ve Yıldırım (2013) uyarlamanın, sınıfın düzenini tamamen değiştirmek olmadığını, mevcut düzen içerisinde öğretmenlerin yaratıcılıklarını ve bilgilerini kullanarak tüm çocukların aktif katılımını sağlayacak düzenlemeler yapması olarak değerlendirilebileceğini vurgulamıştır.

Eğitim ortamları, öğrenme ve öğretme etkinliklerinin gerçekleştiği, öğretmen-çocuk ve ailelerin etkileşim içinde oldukları, hem psiko-sosyal hem de fiziksel bir çevredir (Arslan Karaküçük, 2008). Okul öncesi dönemde kaliteli eğitim ortamlarının, çocukların gelişimi ve yaratıcılık potansiyellerinin en üst düzeye ulaşmasında önemli rolü bulunmaktadır (Durmuşoğlu, 2008). Yapılan pek çok araştırma eğitim ortamlarının çocukların davranışlarını, algılarını, öğrenmelerini, dil, sosyal-duygusal ve psikomotor gelişimlerini, okur-yazarlık becerilerini etkilediğini göstermektedir (Burchinal, Roberts, Nabors ve Bryant, 1996; Early vd. 2007; Mashburn, 2008; Peisner-Feinberg, vd. 2001). Bu nedenlerle de eğitimin amaçlarına ulaşmasında etkili öğelerden biri olan eğitim ortamlarının çocukların yaş, gelişim düzeyi, ilgi ve ihtiyaçları gibi faktörleri dikkate alarak düzenlenmesi gerekmektedir. Öğretmenlerden beklenen çocukların gereksinimlerine göre sınıfın fiziksel çevresini, işleyişini, öğretim zamanını, materyalleri ve yöntemi çocukların gereksinimlerine uygun şekilde uyarlamasıdır (Kargın, 2013).

Kaynaştırma uygulamalarının doğru ve amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi için özel gereksinimli olsun ya da olmasın tüm çocukların eğitimden en süt seviyede yararlanmalarını sağlayacak önlemler alınmalı ve düzenlemeler yapılmalıdır (Batu ve Kırcaali İftar, 2005). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim ortamlarına dair gözlemleri ve uygulamalarında yaşadıkları sorunların betimlenmesi kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimi olan ve olmayan tüm çocuklara sağlayacağı fayda açısından önemlidir. Bu araştırmada, kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü okul öncesi sınıflarda, yeni okul öncesi eğitim programına bağlı olarak oluşturulan öğrenme ortamları hakkında öğretmen görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlere göre yeni okul öncesi eğitim programında yer alan sınıf düzeninin kaynaştırma eğitimi açısından uygunluğu nasıldır?

2. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi öncesi ve kaynaştırma eğitimi sırasında yapılan çalışmalara ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmada, nitel araştırmalarda kullanılan, araştırmacının gerçek yaşam durum ya da durumlar hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temalarını ortaya koyduğu durum çalışması deseni kullanılmıştır (Creswell, 2013). Araştırmanın verileri Adana ve Mersin’de MEB’e bağlı anaokullarında görevli öğretmenlerle yapılan görüşmeler aracılığıyla edinilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmaya Adana (5 öğretmen) ve Mersin (5 öğretmen) illerinde MEB’e bağlı anaokullarında görev yapan ve sınıfında kaynaştırma çocuğu bulunan 10 öğretmen katılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden benzeşik örnekleme kullanılmıştır. Benzeşik örneklemede amaç, örneklemin araştırma problemi ile ilgili olarak benzeşik özellikler gösteren bir alt gruptan oluşturulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmaya katılacak öğretmenlerle ilk olarak ön görüşmeler yapılmış, araştırmanın amacı ve verilerin nasıl toplanacağı hakkında bilgi verilmiştir. Araştırma gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler şeklinde yürütülmüştür.

Görüşmeye alınan öğretmenlerin devlet okulunda çalışıyor olmalarına ve sınıflarında en az bir kaynaştırma çocuğu bulunmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 9’u kadın ve tamamı lisans mezunudur. Öğretmenlerin 4’ü 6-10 yıl, 4’ü 11-15 yıl ve 2’si 16-20 yıl kıdeme sahiptir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamı okul öncesi eğitimde kaynaştırma konusunda herhangi bir hizmet içi eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sınıflarda bulunan özel gereksinimli çocukların üçünün otizm spektrum bozukluğu, üçünün dil ve konuşma yetersizliği, birinin Down sendromu ve iki çocuğun da ortopedik yetersizliği bulunmaktadır.

Veri toplama araçları

Araştırma da veriler yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Bu görüşme türünde görüşmeci hazırladığı sorular ile derinliğine bilgi alma ya da anlaşılmayan soruları katılımcılara açıklama şansına sahiptir (Altunışık, Coşkun, Yıldırım ve Bayraktaroğlu, 2007). Görüşme soruları hazırlanmadan önce alan yazın incelenmiştir. Okul öncesi kaynaştırma uygulamaları hakkındaki çalışmalar ışığında görüşme soruları oluşturulmuştur. Belirlenen sorular iki alan uzmanına gönderilmiş, soruların içeriğine ve ifadesine ilişkin gelen öneriler doğrultusunda bazı sorular yeniden düzenlenmiş ve yeni sorular eklenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan görüşme soruları, üç okul öncesi öğretmenine uygulanarak ön çalışma yapılmıştır. Ön uygulama ile görüşme sorularının rahat bir şekilde anlaşılıp cevaplandırıldığı ve soruların içeriği dışında hiçbir konuya değinmediği tespit edilmiştir. Veri toplama araçlarının denenmesi araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği ile doğrudan ilintilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde okul öncesi öğretmenlerinin ve kaynaştırma çocuklarının demografik bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. Formun ikinci bölümü ise öğretmenlerin sınıfın fiziki özellikleri, kaynaştırma öncesi yapılan hazırlıklar, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlama, yeni okul öncesi eğitim programındaki fiziksel düzenleme, uyarlama çalışmaları ile ilgili düşüncelerini betimlemeyi amaçlayan altı sorudan oluşmaktadır. Ayrıca her soruya ilişkin ek sorular oluşturularak öğretmenlerden daha ayrıntılı bilgi almaya çalışılmıştır.

Veri toplama süreci

Araştırmanın verileri, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Ekim-Kasım ayında Adana ve Mersin illerindeki resmi ilkokullar bünyesindeki anasınıfları ile bağımsız anaokullarında görevli okul öncesi öğretmenlerinden toplanmıştır. Araştırmacılar öncelikle okul müdürleriyle görüşerek, araştırmanın amacını açıklamışlar ve gönüllü öğretmenlerle çalışma yapılabilmesi hususunda izin alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerle, 20-30 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için, görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Verilerin analizi

Verilerin analizinden önce ses kayıtları yazılı metne dönüştürülmüştür. Yazılı veriler nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir. Metinler tekrar tekrar okunmuş, benzer görüşler gruplandırılarak üç ana temaya ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, okul öncesi öğretmenlerinin, okul öncesi dönemde kaynaştırma uygulamalarına ilişkin düşüncelerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, araştırma verilerinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular üç ana temada açıklanmıştır. Bunlar; sınıfların fiziksel koşulları ve okul öncesi eğitim programına uygunluğu, kaynaştırma eğitimi öncesinde hazırlıklar, BEP hazırlama ve programın uyarlanmasıdır. Bu ana temalar aşağıda sırayla verilmiş ve alan yazındaki diğer araştırma bulguları ışığında tartışılmıştır.

Sınıfların Fiziksel Koşullarına Ve Okul Öncesi Eğitim Programına Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin altısı sınıfının fiziki şartlarının yeterli olmadığını belirtmiştir. Öğretmenler, özellikle sınıfların büyüklüğü konusunda sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir. Sınıflarda öğrenme merkezlerinin yer aldığını, bu merkezlerde materyal çeşitliliğinin bulunduğunu ancak sınıf büyüklüğünün yeni program için çok uygun olmadığını ve bununla birlikte sınıf mevcutlarının bu küçük sınıflar için çok fazla olduğunu dolayısı ile de fiziki alanı verimli kullanamadıklarını paylaşmışlardır. Sınıf alanları ile sınıf mevcutları arasında bir orantısızlık olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerden biri bu durumu “*sınıfımda 26 tane çocuk var ve okulumuz yıldız tipi bir okul bu sene en küçük sınıfı ben kullanıyorum. Yeni programa göre düzenlemeye kalksam yer sıkıntısı çekiyoruz. Çocuklar bu durumda bile rahatça hareket edemiyorlar. Merkezleri oluşturduk ama istediğimiz gibi kullanamıyoruz (OÖ4)*” ifadesi ile açıklamıştır. OÖ8. ise, “*sınıfımız fiziksel özellikleri bakımından fazla bir donanıma sahip değildir, kışın soba kullanılmaktadır. Toplanan aیدatlardan oyuncak ve temizlik giderleri karşılanabilmektedir*” demiştir.

Kaynaştırma öğrencisi için fiziki koşulların uygun olmadığını dile getiren öğretmenler bu düşüncelerini sınıf mevcudunun kalabalık olmasına, sınıfta yardımcı öğretmen sayısının az olmasına ve alan darlığına bağlamışlardır. Ayrıca sınıfların genel olarak normal gelişim gösteren çocuklara göre planlandığının da altını çizmişlerdir. Sınıflar ve lavabolar arasındaki mesafenin uzak olması fiziki yetersizlik içerisinde yer almıştır. Öğretmenler bazı özel gereksinim türlerinin ise fiziki şartlarla çok bağlantılı olmadığını dile getirmişlerdir. Bu durumu otizm tanısı almış bir çocuğu olan öğretmen OÖ2, “*sınıfımız kalabalık yardımcı öğretmenlerimiz yetmiyor ve biz bunca çocuk arasında kaynaştırma öğrencisine yeterince zaman ve ortam yaratamıyoruz. Mesela benim öğrencim otizimli benim sınıfımda biz çok sorun yaşamıyoruz ama keşke fiziki şartlar*

daha iyi olsa” şeklinde anlatmıştır. OÖ9 ise “tuvalet sınıfa uzak. Engelli öğrencinin annesi çoğu zaman koridorda beklemek zorunda kalıyor yardımcı olmak için sağolsun.” ifadesini kullanmıştır.

Öğretmenlerin çoğunluğu 2013’te güncellenen okul öncesi eğitim programına göre sınıflarda yeni düzenlemelere gidildiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler bu düzenlemeleri merkezlerin oluşturulması ve bu merkezlere materyal çeşitliliğinin sağlanmasıyla gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kaynaştırma çocuklarının kendilerini ifade etme konusunda sıkıntı yaşadıklarını söyleyen öğretmenler bu merkezler aracılığı ile çocuklara seçme şansı verildiğini ve çocukların rahatça bu merkezleri kullanabildiklerini söylemişlerdir. Bu görüşün aksine öğretmenlerden biri sınıfın merkezlere bölünmesi ile birlikte çocukların kontrolünün zorlaştığını dile getirmiştir. Ayrıca yapılan düzenlemeleri zorunluluktan gerçekleştirdiğini de belirtmiştir. Görüşmede yer alan bir öğretmen ise fiziki düzenleme açısından herhangi bir değişiklik yapmadıklarını okul idaresinin bu konuda en kısa sürede sınıf düzeni için gerekli materyal desteğini sağlayacağını aktarmıştır. Şayet yeni fiziki düzenlemeye geçilirse kaynaştırma çocuğu açısından daha uygun olacağı yönündeki düşüncesini paylaşmıştır. OÖ3: *“Henüz bir düzenleme yapmadık okul idaresi en kısa zamanda sınıf düzenini ayarlayacak”* OÖ7: *“Gerekli düzenlemeleri yaptık böyle daha iyi oldu kaynaştırma öğrencisi bazen ne yapmak istediğini anlatamıyor, o zaman kendi gidip istediği merkezde oynuyor. Kendi kendine seçebiliyor”*

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2013a)’nde kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları başlığı altında, “Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları yapılan okul ve kurumlarda öğrencinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılır. Bu okul ve kurumlarda öğrenciye verilen eğitim hizmetlerinin etkin bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır ve destek eğitim odası açılır.” ifadelerine yer verilmiştir. Sınıfların fiziki özellikleri çocukların rahatça hareket etmesine imkân sağlayacak şekilde uyarlanmalıdır. Öğretmenler çocukların öğrenmelerini kolaylaştırmak ve kalıcılığı sağlamak için sınıfı çocukların ihtiyaçlarına göre ilgi çekici ve öğrenmeyi destekleyici bir şekilde düzenlemelidir (Kargın, 2014). Kaynaştırma sınıflarında özel gereksinimli çocukların ihtiyacı doğrultusunda yapılacak düzenlemeler kaynaştırma uygulamasının başarısında hayati öneme sahip olmasına rağmen sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri fiziksel düzenleme ve gerekli araç gereç ve materyallerin temini konusunda yeterli destek almamalarıdır. Yapılan pek çok çalışmada (Dikici Sığıtmaç, Hoş ve Abbak, 2011; Koçyiğit, 2015; Varlıer, 2004), öğretmenlerin kaynaştırma ortamlarında pek çok sorunlarla karşılaştığı belirlenmiştir. Bu sorunlardan biri de yetersiz araç, gereç, materyal ve sınıfların kalabalık olmasıdır.

2013 Okul Öncesi Eğitim Programında öğrenme merkezleri çocukların serbest oyun ihtiyacını karşılamak için düzenlenmiş, günlük eğitim planında yer alan etkinliklerde ele alınan kazanım ve göstergeler doğrultusunda seçilmiş farklı materyalleri barındıran, birbirinden dolap, pano, farklı renkte halılar, yer döşemeleri ya da yere yapıştırılan bantlar gibi malzemelerle ayrılmış oyun alanlarıdır. Merkezler sınıf içerisinde özelliklere göre yerleştirilebilir. Öğretmen, öğrenme merkezlerinde sınıfın fiziksel özelliklerini dikkate alarak, çocukların bireysel gereksinimlerine ve ilgilerine yönelik düzenlemeler sağlamalıdır. Okul öncesi sınıflarında bulunması gereken öğrenme merkezleri; blok merkezi, kitap merkezi, müzik merkezi, sanat merkezi, fen merkezi, dramatik oyun merkezi ile su ve kum oyunları masasıdır (MEB, 2013b). Öğretmenler 2013 programında yer alan en önemli değişikliğin öğrenme merkezleri olduğunu belirtmişlerdir (Özsırkıntı, Akay ve Yılmaz Bolat, 2014). Öğrenme merkezleri

öğretmenlerin bakış açısından çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak için olumlu bir değişiklik olarak algılanırken, öğretmenlerin en çok problem yaşadığı değişiklik olarak görülmüştür. Özsırkıntı, Akay ve Yılmaz Bolat (2014), öğretmenlerin okul öncesi eğitim programına yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmalarında, öğretmenlerin karşılaştığı en büyük problemin sınıf ortamının uygun olmamasından dolayı merkezlerin oluşturulamaması olduğunu belirtmişlerdir.

Kaynaştırma Eğitimi Öncesinde Hazırlıklara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin kaynaştırma çocuğuna yönelik olarak ön hazırlık evrelerine ilişkin görüşleri alındığında öğretmenlerin biri hariç diğer öğretmenlerin ya hiçbir hazırlık yapmadıkları ya da daha çok programa ilişkin evrakları hazırladıkları belirlenmiştir. Kaynaştırma çocuğu için hazırlık yaptığını belirten öğretmen bunu şu sözleri ile aktarmıştır. OÖ1: “*Sınıfımda otizmlili bir çocuk olduğunu öğrendiğimde otizm ile ilgili araştırma yaptım. Çocuk hakkında doldurulmuş belgeleri inceledim. Sonrasında da diğer öğrencilerimi bu konuda bilgilendirdim.*” Bir başka katılımcı öğretmen OÖ4: “*Kaynaştırma öğrencimin yürüme problemi yoktu sadece konuşma ve anlama biraz sıkıntılıydı. Bunun için sınıfın normal düzeninde fazla bir değişiklik yapmadım.*”

Tüm çocukların sınıftaki etkinliklere katılımının sağlanması ve kaynaştırma uygulamasının başarılı olabilmesi için öğretmenin önceden pek çok hazırlık yapması gerekmektedir. Tüm fiziksel koşullar çocuğun kendi gelişimi doğrultusunda ilerlemesini sağlayacak şekilde uyarlanmalıdır (Acarlar, 2013). Diken ve Sucuoğlu (1999), tarafından yapılan çalışma da öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları ile ilgili gerekli bazı ön hazırlıkları yapmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgunun tersine Koçyiğit (2015) yaptığı çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine başlarken çocuklara, ailelere ve eğitim ortamına ilişkin çeşitli hazırlıklar yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenler kaynaştırma uygulamalarına uygun ve güvenli bir ortam oluşturmaya çalışmış ve özel gereksinimli çocuğun özelliklerine uygun araç gereç ve materyal desteği sağlamışlardır. Kaynaştırma sürecinin başarısında sınıf ve sınıf materyallerini içeren çevre de önemli bir yere sahiptir. Sınıf, tüm çocukların davranışsal tepkilerini ve etkinlikler sırasındaki başarılarını etkilemektedir. Bu nedenle sınıf çocukları öğrenmeye motive eden bir yer olmalıdır (Batu, 2010). Çocuğun özel gereksinimine bağlı olarak eğitim ortamlarında hem fiziksel çevre hem de sınıf iklimi açısından önlemler alınması çocuğun sınıfa adapte olmasında, öğrenme ve öğretim sürecine katılımında kolaylıklar sağlamaktadır (Jolivette, Stichter, Sibilsky, Scott ve Ridgley 2002; Odom vd. 1999).

BEP Hazırlama ve Programın Uyarlanması

Öğretmenlerin hepsi kaynaştırma çocukları için BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) hazırladıklarını ancak hazırlarken eski planlara baktıklarını, rehber öğretmenden, RAM'dan (Rehberlik Araştırma Merkezi) yardım aldıklarını belirtirken; bir öğretmen kimseden bu konuda destek alamadığını belirtmiştir. Öğretmenler kendilerini bu konuda yeterli görmediklerini ve konuya tam olarak hakim olmadıklarını açıklamışlardır. OÖ8: “*BEP hazırladım ama araştırarak ve eski planlara bakarak hazırladım. Bu konuda çok yeterli olduğumu düşünmüyorum.*” OÖ6: “*Üniversitede özel eğitim gerektiren çocuklar üzerine detaylı eğitim alınmadığından kaynaştırma öğrencisi açısından zorlandığımı ifade etmek isterim.*”

Her çocuğun özellikleri kendine özgüdür ve onlara sağlanan eğitim imkanlarından yeterince yararlanabilmeleri için uygun düzenleme ve planlamaya yol gösterici olması açısından BEP geliştirilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Avcıoğlu, 2012). Çocukların öğrenme özellikleri ilgi ve yetenekleri birbirinden farklılık göstermektedir. BEP bu farklılıkları dikkate alarak çocukların gelişimlerini desteklemeyi

hedeflemektedir. İhtiyaçlarının karşılanabilmesi için özel eğitime ihtiyaç duyan tüm çocukların BEP'e ihtiyacı vardır (MEB, 2010). Bu sebeplerle de MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2013a)'nde kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları başlığı altında, "Öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP hazırlanır." ifadesine yer verilmektedir. Ancak, kaynaştırma uygulamalarının yapıldığı sınıflarda öğretmenler, BEP hazırlama konusunda kendilerini yeterli görmemektedirler. Benzer bulgulara yapılan diğer çalışmalarda rastlanmaktadır. Örneğin, Akalın (2014) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin BEP hazırlamada bilgi eksiklerinin olduğunu ve yardıma gereksinim duyduklarını belirtmiştir. Dikici Sığıtmaç, Hoş ve Abbak (2011) ise, öğretmenlerin bilgi ihtiyacının kişisel yetersizlikler ve lisans eğitimi sırasında yeterli özel eğitim dersi ve uygulama almamış olmalarından kaynaklandığını vurgulamışlardır. Öğretmenler genel olarak kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli olan ve olmayan tüm çocuklar için pek çok yararı olduğu konusunda hemfikirdirler (Diamond ve Carpenter, 2000; Tufan ve Yıldırım, 2013) ancak bu durum uygulamaya çok yansımamaktadır. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarını etkileyen en önemli faktör ise bilgi eksikliği olarak görülmektedir (Artan ve Uyanık Balat, 2003; Buysse, Skinner ve Grant, 2001; Varlier ve Vuran, 2006). Nitekim öğretmenler de kaynaştırma uygulamaları sırasında yaşadıkları sorunların bu konuda yeterli eğitim almadıklarından kaynaklandığını farkındadırlar ve bunu dile getirmektedirler (Gök ve Erbaş, 2011). Öğretmenlerin hizmet öncesinde sadece bir özel eğitim dersi almaları ve hizmet sırasında yeterli ve destekleyici hizmet içi eğitim fırsatlarının sunulmaması bu konuda yaşadıkları sıkıntının göstergesi olmaktadır. Bu çalışmada da hizmet öncesinde verilen eğitimin kaliteli kaynaştırma uygulamaları için yeterli olmadığı açıkça görülmektedir.

Kaynaştırma öğrencisi için günlük planda bazı değişiklikler yaptıklarını açıklayan öğretmenler uyarılma çalışmaları kapsamında etkinlik anında çocukla bire-bir ilgilenme ve etkinliği basitleştirme yoluna gittiklerini belirtmişlerdir. OÖ1: *"Onunda yapabileceği etkinlikleri seçiyorum. Bazen de etkinlik anında onunla bire bir ilgilenmem gerekiyor."* OÖ3: *"Diğer çocuklardan vakit kaldıkça ona zaman ayırıyorum, daha basit yönergeler veriyorum."* Okul öncesi eğitim programında belirtilen ve günlük plan içerisinde yer alan uyarılma çalışmalarını bir öğretmen *"kaynaştırma öğrencisi için not alacak bölüm"* olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte iki öğretmen yeni programın uygunluğunu dile getirirken bir öğretmen çok gerekli bulmamıştır. Bulgulara ilişkin öğretmenlerin ifadeleri şöyledir. OÖ5: *"Yeni programda kaynaştırma öğrencisi ile ilgili öğretmenin not düşebileceği bir bölüm var."* OÖ6: *"yeni programdaki bu düzenlemenin çok gerekli ve faydalı olduğunu düşünüyorum."*

Katılımcıların sınıflarında yaptıkları uyarlamalar ile ilgili cevaplarına bakıldığında tüm çocukların gelişimini desteklemede önemli bir yere sahip uyarlamaları gereksiz buldukları ve bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Küçük Doğaroğlu ve Bapoğlu Dümenci (2015) yaptıkları çalışmada benzer bir bulguya ulaşmışlardır. Araştırmacılar öğretmenlerin uyarılma yapmak yerine çocukları yetersizliğinden dolayı etkinliklere almadıklarını hatta öğretmenlerin etkinlikler sırasında kaynaştırma çocuğunu sınıftan uzaklaştırma gibi bir uygulamaya başvurduğunu belirtmişlerdir. Sucuoğlu, Bakkaloğlu, İşcen Karasu, Demir ve Akalın (2014) tarafından yapılan bir başka çalışma ise öğretmenlerin kaynaştırma ile ilgili yetersiz bilgilerinin onların değerlendirme, uyarılma, doğal öğretim yöntemlerini kullanma ve sınıf yönetimi konularında yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Yapılan pek çok araştırma tüm çocukların gereksinimlerinin farklı olduğunu ve başarılı bir

kaynaştırma uygulaması için yapılacak uyarlamaların temel etken olduğunu vurgulamaktadır (Cross, 2004). Çocuğun içinde bulunduğu fiziksel, sosyal ve eğitimsel ortamın onun ihtiyaçlarına göre dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Cross vd. 2004). Kaynaştırma çocuklarının oyunlara ve öğrenme uygulamalarına katılmasına olanak sağlayan uyarlama, kazanımların sağlanabilmesi için gerekli görülmektedir. Yeni Okul Öncesi Eğitim Programı'nda da bu konuya özellikle vurgu yapılmış ve etkinlik planlarında uyarlama kısmına yer verilmiştir. Yapılan diğer araştırmalarda ise farklı bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin, Özen, Ergenekon, Ülke Kürkçüoğlu ve Genç (2013), yaptıkları çalışmada öğretmenlerin sınıflarındaki özel gereksinimli çocukların özelliklerini dikkate alarak uyarlamalar yaptıklarını belirtmiştir. Benzer bir bulgu da Tufan ve Yıldırım (2013) tarafından yapılan çalışmada görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde kaynaştırma uygulamaları yasal düzenlemelerle desteklenmesine rağmen yapılan araştırmalar sonucunda uygulamada pek çok problemin yaşandığı belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşması personelin bu konudaki bilgisi, uygun destek hizmetleri, uyarlanmış fiziksel çevre ve öğretim programı, çocukların özel ihtiyaçlarını karşılayacak uygun araç gereç ve materyal desteği, olumlu öğretmen tutumlarına bağlıdır. Bu araştırmada, kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü okul öncesi sınıflarda, yeni okul öncesi eğitim programına bağlı olarak oluşturulan öğrenme ortamları hakkında öğretmen görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenler sınıflarının yeterince büyük olmadığını, sınıflarının fiziki özelliklerinin kaynaştırma uygulamaları için uygun olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'na göre sınıfta düzenlemeler yaptıklarını ancak alan ve materyal yetersizliğinden öğrenme merkezlerini gerektiği gibi kullanamadıklarını vurgulamışlardır. Öğretmenlerden alınan bilgiler doğrultusunda öğretmenlerin kaynaştırma çocuğu gelmeden önce herhangi bir ön hazırlık yapmadıkları görülmüştür. Öğretmenler ayrıca BEP hazırlama konusunda kendilerini yeterli bulmamışlar. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı etkinlik planında yer alan, çocukların sınıf etkinliklerine aktif katılımlarını amaçlayan ve bireysel özelliklerine göre yapılması gereken uyarlama konusunda da öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır.

Bu araştırmanın bulguları ışığında, okul öncesi eğitim kurumlarının eğitim ortamı açısından, kaynaştırma çocuklarının ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi konusunda, öğretmenlerin bilgilendirilmesi destek verilmesi önemli görülmektedir. Kaynaştırma çocuğunun bulunduğu okul öncesi sınıflarda, sınıf mevcudu konusunda yönetmelikte yer alan sınırlamalara uyulması konusunda okul yöneticilerinin ve eğitim müfettişlerinin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Hizmet öncesinde özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi derslerinin zorunlu ders kapsamında verilmesi ve verilen derslerin daha fazla uygulamaya yönelik olması, hizmet içinde de öğretmenlerin sık sık kaynaştırma uygulamaları hakkında bilgilendirilmeleri önemli görülmektedir. Kaynaştırma eğitime yönelik tüm paydaşlar (öğretmen, aile, Rehberlik Araştırma Merkezi, okul idaresi) arası işbirliği sağlanmalıdır. Daha sonra yapılacak olan araştırmalarda, kaynaştırma uygulamalarının etkililiğini artırmak amacıyla fiziki koşulların ve öğretmen yeterliklerinin artırılması konusunda farklı yöntemlerin denenmesi ve etkili yöntemlerin uygulamalara aktarılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Acarlar, F. (2013). Kaynaştırma modeli ve özel gereksinimli çocukların özellikleri. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Okul öncesinde kaynaştırma* içinde (s. 21-73). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akalın, S. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan rehber öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 6(1), 115 – 142.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Arslan Karaküçük, S. (2008). Okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel/mekânsal koşulların incelenmesi: Sivas ili örneği. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 307-320.
- Artan, İ. ve Uyanık-Balat, G. (2003). Okul öncesi eğitimcilerinin entegrasyona ilişkin bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 65-80.
- Avcıoğlu, H. (2012). Rehberlik ve Araştırma Merkez (RAM) müdürlerinin tanılama, yerleştirme-izleme, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) geliştirme ve kaynaştırma uygulamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2009-2031.
- Balley, D. B., McWilliam, R. A., Buysse, V. ve Wesley, P. W. (1998). Inclusion in the context of competing values in early childhood education. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(1), 27-47.
- Batu, E. S. (2010). Factors for the success of early childhood inclusion and related studies in Turkey. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2(1), 57-71.
- Batu, S. ve Kırcaali-İftar, G. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Bricker, D. (2000). Inclusion: How the scene has changed. *Topics in Early Childhood Special Education*, 20, 14-19.
- Brown, W. H., Odom, S. L. ve Conroy, M. (2001) An intervention hierarchy for promoting preschool children's peer interactions in naturalistic environments. *Topics in Early Childhood Special Education*, 21, 162–75.
- Burchinal, M. R., Roberts, J. E., Nabors, L. A. ve Bryant, D. M. (1996). Quality of center child care and infant cognitive and language development. *Child Development*, 67, 606–620.
- Buysse, V., Skinner, D. ve Grant, S. (2001). Toward a definition of quality of inclusion: Perspectives parents and practitioners. *Journal of Early Intervention*, 24(2), 146- 161.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cross, A. F. (2004). *Adaptations to support development and membership*. Indiana University-Bloomington, Indiana Institute on Disability and Community, Early Childhood Center. <http://www.iidc.indiana.edu/styles/iidc/defiles/ecc/inclres-adaptations.pdf> adresinden 17 Kasım 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Cross, A. F., Traub, E. K., Hutter-Pishgahi, L. ve Shelton, G. (2004). Elements of successful inclusion for children with significant disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 24, 169–183.
- Diamond, K. E. ve Carpenter, E. S. (2000). Participation in inclusive preschool programs and sensitivity to the needs of others. *Journal of Early Intervention*, 23(2), 81-91.
- Diamond, K. ve Hestenes, L. (1994). Preschool children's understanding of disability: Experiences leading to the elaboration of the concept of hearing loss. *Early Education and Development*, 5, 301– 309.
- Diken, İ. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfta zihinsel engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39.
- Dikici Sığırtmaç, A., Hoş, G. ve Abbak, B. S. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik kullandıkları çözüm yolları ve önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(4), 205-223.

- Durmuşoğlu, M. C. (2008). An examination of the opinions of preschool teachers about preschool learning settings in their schools. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 39-54.
- Early, D., Maxwell, K., Burchinal, M., Alva, S., Bender, R., Bryant, D. vd. (2007). Teacher education, classroom quality, and young children's academic skills: Results from seven studies of preschool programs. *Child Development*, 78(2), 558-580.
- Gök, G. ve Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- Jolivet, K., Stichter, J. P., Sibilsky, S., Scott, T. ve Ridgley, R. (2002). Naturally occurring opportunities for preschool children with or without disabilities to make choices. *Education and Treatment of Children*, 25, 396-414.
- Kargın, T. (2013). Okul Öncesinde Öğretimin bireyselleştirilmesi ve öğretimsel uyarlamalar. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Okul öncesinde kaynaştırma* içinde (s. 141-189). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kargın, T. (2014). Öğretimin uyarlanması. B. Sucuoğlu ve T. Kargın (Ed.), *İlköğretim'de kaynaştırma uygulamaları* içinde (s. 183-240). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 391-415.
- Küçük Doğaroğlu, T. ve Bapoğlu Dümenci, S. S. (2015). *Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ve erken müdahale hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri. Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi, Ankara
- MEB (2010). *Okullarımızda neden nasıl niçin kaynaştırma. Yönetici-öğretmen-aile klavuzu*. http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/kaynastirma/kaynastirma.pdf adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- MEB (2013a). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonemligi_son.pdf adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde edinilmiştir.
- MEB. (2013b). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Mushburn, A. J. (2008). Quality of social and physical environments in preschools and children's development of academic, language and literacy skills. *Applied Developmental Science*, 12(3), 113-127.
- Odom, S. L., McConnell, S. R., McEvoy, M. A., Peterson, C., Ostrosky, M. vd. (1999). Relative effects of interventions supporting the social competence of young children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 19, 75-91.
- Okagaki, L., Diamond, K. E., Kontos, S. J. ve Hestenes, L. L. (1998). Correlates of young children's interactions with classmates with isabilities. *Early Childhood Research Quarterly*, 13, 67-86.
- Özen, A., Ergenekon, Y., Ülke Kürkçüoğlu, B. ve Genç, D. (2013). Kaynaştırma öğrencisi olan okulöncesi öğretmenlerinin sınıflarında yaptıkları öğretim uygulamalarının belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 153-166.
- Özsırkıntı, D., Akay, C. ve Yılmaz Bolat, E. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programı hakkındaki görüşleri (Adana ili örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 313-331.
- Peisner-Feinberg, E., Burchinal, M., Clifford, R., Culkin, M., Howes, C., Kagan, S. vd. (2001). The relation of preschool child-care quality to children's cognitive and social development trajectories through second grade. *Child Development*, 72(5), 1534-1553.
- Schwartz, I. S., Odom, S. L. ve Sandall, S. R. (1999). Including young children with special needs. *Child Care Information Exchange*, 130, 74-78.
- Soodak, L.C., Erwin, J. E., Winton, P., Brotherson, M. J., Tumbull, A. P. ve Hanson, M. J. (2002). Implementing inclusive early childhood education: A call for Professional empowerment. *Topics in Early Childhood Special Education*, 22(2), 91-102.

- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye’de kaynaştırma uygulamaları: Yayınlar/araştırmalar (1980-2005). *Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 15-23.
- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., İşcen Karasu, F., Demir, Ş ve Akalın, S. (2014). Inclusive preschool teachers: Their attitudes and knowledge about inclusion. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 5(2), 107-128.
- Tufan, M. ve Yıldırım, Y. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(4), 1-13.
- Varlıer, G. (2004). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaşturmaya ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Varlıer, G. ve Vuran, S. (2006). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaşturmaya ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6, 578-585.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.